

כאוס בדרך ליצירה: למה נגזר על אבותינו סבל וכאב מצרים?

אי אפשר לקלוט אור חדש כשמלאים באור קיים. אי אפשר לבנות בית חדש, כשהמבנה הישן עומד על תילו. לפני שמציף אותנו אור מסוג אחר לגמרי, מוכרחת להיות התרוקנות והסתלקות מהמצב הקודם ובתוך ההעלם נפתח פתח להארה חדשה.

ב"ה | פרשת שמות | ה'תשפ"ג

אולי טמון כאן מסר כביר: אי אפשר לקלוט אור חדש כשמלאים באור קיים. אי אפשר לבנות בית חדש, כשהמבנה הישן עומד על תילו. לפני שמציף אותנו אור מסוג אחר לגמרי, מוכרחת להיות התרוקנות והסתלקות מהמצב הקודם ובתוך ההעלם נפתח פתח להארה חדשה.

מדובר במסר משנה חיים. לא פעם חווה אדם קושי ששובר את רצף חייו. הוא מפשפש במעשיו ולא מצליח להבין למה זה קורה. וכאן למדים כי לא כל סבל בא בתור עונש. לעתים הסיבה הפוכה: הסבל נוצר בגלל **הטוב המתקרב**. הכאב הוא ביטוי של התרוקנות לקראת שפע שעומד להציף את חיינו.

כדי להבין את היסוד המהותי הזה, אנו רוצים לעסוק בשתי תהיות אימויות שזעק משה רבנו בכבודו ובעצמו כלפי הקב"ה. משה לא הרבה להתלונן כלפי מעלה, אבל כשהוא צעק, עשה זאת במלוא העוצמה. הצעקה הראשונה הייתה: "למה הרעותה לעם הזה?" מאיזו סיבה נגזר על עם שלם, אנשים, נשים וטף, להתענות בסבל מצרים קרוב למאה שנה כשהם לא עשו דבר רע?

עד עתה הכול היה ברור. בספר בראשית יש סיבה ותוצאה והעונש בא כתגובה לחטא. אדם וחווה אוכלים מעץ הדעת ומגורשים מגן עדן. קין הורג את הבל ונגזר עליו להיות נע ונד בארץ. דור המבול משחית את דור דרכו והתוצאה היא ויגוע כל היקום. חם מזלזל באביו והוא מקולל. אנשי סדום רעים וחטאים והם מוצאים את סופם. אחי יוסף מוכרים את אחיהם והוא מחכה להם בפנינה. הכול מבוסס על חטא ועונשו. אבל פתאום מגיע ספר שמות והכללים מתהפכים: הספר מתחיל בגלות איזומה, שמרסקת את רוחו של העם, מתינוקות בני יומם עד אבות שבורי גב, ולא מופיעה הקדמה על מה יצא הקצף? התורה אינה מקדימה מילה על מעשה רע שמצדיק עונש קשה כל כך?

הרב חיים זאיד הוא מרביץ תורה ומזכה הרבים. בימים האחרונים התפרסם סרטון בו משתף בסיפור משעשע: פעם חצה את רחוב "חזון איש" בכני ברק וראה המולה. עמדה שם בחורה מזיעה ומבולבלת והיא סיפרה שירדה מהאוטובוס תחנה קודם, בגן ורשה, והתכופפה אל תא המטען מתחת לאוטובוס כדי להוציא את המזוודה. המזוודה הייתה שקועה בעומק התא והיא נדחפה פנימה. הנהג הממהר לא הבחין בה, סגר את הדלת והחל לנסוע.

חושך ירד, היא צרחה וצווחה, אבל אין איש מושיע לה. היא החלה להתגלגל ימינה ושמאלה בהתאם לתנועות האוטובוס, ופתאום גילתה עוד מישהו: בחור שנכנס לפניה (אולי מדלת אחרת של תא המטען) וגם הוא נתקע. הוא הבחין בה בקרבתו והחל לצעוק כבהלה: "יחור, יחור", והיא צועקת "מה יחור? המצן, אני לא נושמת". בתחנה הבאה נפתח תא המטען ושניהם ירדו המומים ומבולבלים.

הרב זאיד התעניין מי הבחור, והיא הצביעה על אחד שעמד כמה מטרים ממנה שרוי בהלם. הרב שאל: "אתה נורמלי? אתה רואה אישה תקועה בחושך ואתה צועק עליה?!" היא התגונן: "אבל זה יחור". הרב הגיב בחיוך: "זה לא יחור, זאת פגישה ראשונה! תביא את הפרטים שלך". הרב חזר אליה עם הפרטים והיא נבהלה: "מה פתאום? הוא משוגע?!". -לא נכון, הוא לא משוגע. הוא גבר, וכשהוא לחוץ הוא צועק. אבל תראי, הוא רק צועק ולא מרביץ". קיצורו של דבר, הם נשואים באושר...

הסיפור נהדר, אבל מעלה שאלה על דרכי שמים: הרי הזיווג נקבע קודם יצירת הוולד, ולמה יצר הקבה דרך משונה כזו להפגיש שניים שנועדו משחר הבריאה, בחושך בתא המטען? מדוע לא הפגיש ביניהם בדרך שפוייה באמצעות השדכנית של ישיבת פורת יוסף וסמינר אור החיים?

אחד ממאמריו החשובים, שהיה חביב מאוד אצל הרבי מליובאוויטש וצוטט לרוב, הוא "איתא בפסיקתא", העוסק בעניינים של ימי בין המצרים ובמשמעותה של הגלות בכלל.

המרצה המפורסם, הרה"ח יוסף יצחק ג'ייקובסון, הדפיס בשנה שעברה ספר עם ביאור מקיף ונפלא למאמר (סוד הגלות והגאולה, הוצאת מעיינותיך) ושאתי משם את מרכז הביאור דלקמן. הבה נפתח נקודה עמוקה, כבירה ומשנת חיים, לפיה התגובה של ה' לטענות משה הייתה מהפכנית: כל הפרשנות שלך לתופעת הגלות והסבל אינה נכונה. הגלות בעומקה היא ההיפך מעונש: היא ההרס הכהנה לבנייה. היא העלטה שמבשרת את בוא האור הגדול.

ב. פרשת שמות היא הפרשה הקשה בתורה. הרבי הזכיר פעמים רבות כי היא "פרשת גלות". כל פסוקיה, מהראשון עד האחרון, הן רצף מתדרדר של נפילה אחרי נפילה כשכל יום קללתו מרובה משל קודמו. הפרשה אינה מקיימת אפילו את המנהג "לסיים בטוב", וסוף הפרשה הוא בזעקה המפלחת של משה רבנו: "למה הרעותה לעם הזה?"

הגזירות האכזריות של פרעה הלכו והתדרדרו בשלושה שלבים ומדרש מעניין טוען כי שלוש הגזירות רמוזות בשלוש השמות של משפחת מנהיגי האומה - "מרים", "אהרן" ו"משה".

פרעה מתחיל בגזירת "וימררו את חייהם", כמו השם "מרים". עבודת פרך על הגברים. הרציונל היה שאם יאברו את החשק בחיים, הם יפסיקו להתרבות. כשהם המשיכו להתרבות, פרעה הכריז על השלב השני: להמית את התינוקות בגמר ההיריון. זה נרמז בשם "אהרן", מלשון "היריון". ולאחר שהמייילדות לא שיתפו פעולה, הוא עובר אל הפתרון הסופי ומצווה את חייליו לחטוף את התינוקות ולהטביעם ביאור. זה נרמז בשם "משה" - "כי מן המים משיתיהו", משה שניצול מגזירת המים.

יום אחד מתגלה הקב"ה למשה ושולחו למצרים. משה ואהרן נכנסים לארמון פרעה, אבל המלך מגיב הפוך: אם יש לכם זמן לדבר על גאולה, כנראה אינכם עובדים קשה מספיק. הוא מכביד יותר את קושי העבדות ובעוד שעד עתה קבלו חומר מוכן בשביל הטיט, עכשיו באותה מסגרת זמן יהיה עליהם גם ללקוט ולקצור את התבן ולהכין את החומר לטיט וגם לעמוד באותן מכסות בנייה.

משה לא עומד בכאב. המחשבה שהוא גרם להקשחת הסבל, מביאה אותו להתפרץ בטרוניות:

2. שמות ה: וישב משה אל ה' ויאמר, ה', למה הרעתה לעם הזה למה זה שלחתיני: ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך: ויאמר ה' אל משה עתה תראה אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו. **פרשת וארא:** וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני ה': וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב בא-ל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם.

נשים לב שמה טוען שתי טענות: ראשית, למה הרעתה? איך יתכן סבל בלא חטא שקדם לו?

התהייה השנייה של משה היא מה ההצדקה בכך ש"מאז באתי לדבר אל פרעה - הרע לעם הזה"? איך אפשר להבין את מתכונת העונש המוזרה שנוצרה במצרים, לפיה הגלות נבנתה **מהקל אל הכבד** והחושך הלך ונעשה סמיך יותר ככל שהתקרבו לגאולה?

מידתו של עולם היא להיפך: עונש בנוי מהכבד אל הקל ונעשה נוח ככל שמתקרבים לשחרור. הדבר נכון הן מצד המעניש, שבתחילה הוא מוצף בכעס ובמשך הזמן פוחת ונחלש בהדרגה. והן מצד הנענש: בתחילה הוא מוגדר כחוטא מסוכן ומקשיחים את תנאי הכליאה שלו, ואולם ככל שחולף הזמן, משתפרת ההגדרה שלו והוא ראוי ליחס מכבד יותר.

אבל מה ההצדקה והיורש בכך שבגלות מצרים עבדו הדברים להיפך? בתחילה היו בערך מאה שנה (עד מות אחרון השבטים) בהן היה נוח ליעקב ובניו במצרים. "ויחי יעקב בארץ מצרים". אחר כך החל השעבוד ברכות, "בפה רך", כשפרעה עצמו מצטרף לעבודה ומשלם היטב. אחר כך טיפס השעבוד מדרגה והפך להיות פרך. בהמשך ציוו להמית את היילודים בחדר התינוקות, וכשזה לא הצליח, התגייסו שוטרי מצרים בצורה אקטיבית לחטוף התינוקות ולהטביעם. ולא זו בלבד, אלא שכאשר הפציע האור ומשה הגיע למצרים, פרעה הקשיח עוד את השעבוד והחמיר את חובות העבודה?

כמובן, שתי השאלות אינן עוסקות רק בימים ההם, אלא מזעזעות בזמן הזה. ראשית, הרמב"ן כותב (בהקדמה לאיוב) כי השאלה שגורמת לכפירה ח"ו יותר מכל תהייה אחרת, היא השאלה הראשונה דלעיל, שאלת חוסר הצדק: למה הרעות לאנשים צדיקים?

הקדמת הרמב"ן לאיוב: הוא דבר מכאיב הלבבות ומדאיב המחשבות, ממנו נמשכו רבים ככל הדורות לכפירה גמורה: היראות בעולם משפט מעוקל - צדיק רוע לו ורשע טוב לו, כי יאמרו מדוע דרך פלוני צלחה ולמה פלוני שיראה צדיק אבד? זה שורש המרי ככל המורדים מכל אומה ול-שון.

השאלה השנייה היא צעקת הימים הללו, יותר מכל תקופה אחרת בהיסטוריה: אנו חיים בתוך תקופה מלאת סתירות, כאשר מצד אחד ההרגשה היא שהגאולה קרובה מאי פעם. אנו זוכים לראות נסים מופלאים של קיבוץ גלויות, התפשטות התורה בכל פינה, וצמיחת כבוד ישראל בין העמים, דברים שלא ראו ולא חלמו אבותינו. מצד שני, ההרגשה הפרטית היא התמוטטות הערכים והאידיאולוגיות. אין פרה קדושה, אין ערך ברור מאליה, ורוח הכפירה מרימה ראשה לחוצפה שלא הכרנו. וממה שכואב יותר, נוכחותם של גדולי ישראל האמתיים הולכת ופוחתת מדור לדור, ככל החוגים ובכל המגזרים.

איפה התשובה? אנו רוצים לדון היום במאמר מעמיק שכתב החסיד רבי הלל מפאריטש. רבי הלל הוא דמות נישאת להערצה כבר קרוב למאתיים שנה. הכינוי שלו היה "העילוי מחומץ", על שם העיירה בה נולד. כנער בן 13 היה בקי בש"ס ופוסקים, בספרי קבלה ונהג להתפלל בכוונות האריז"ל. למשך כמה שנים התקשר לרבינו הזקן ולאחר הסתלקותו דבק באדמור האמצעי ואחר כך בצמח צדק. רבי הלל כתב כעשרה ספרים מעמיקים בתורת חב"ד, וחיבר ניגונים מופלאים המגלמים את עושר הדעה, שגב הצימאון שבער בו ומורכבות נפתולי המאבק הפנימי.

העתידי, הקב"ה מנבא דווקא עתיד קודר: "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם".

וכל אחד תוהה: ראשית, האם זה הזמן לנבואת זעם? האם חתן אומר תחת החופה שאנו עומדים לשנים קשות ביותר? הוא הרי מבטיח אהבה בעושר ואושר!

שנית, התמיהה היא גם על אברהם עצמו: כיצד מקבל בשתיקה את גזירת הסבל הנוראה שצפויה לבניו ואינו מזדעק לטעון "השופט כל הארץ לא יעשה משפט" כפי שטען כלפי רשעי סדום ועמורה?

ג. ההסבר היסודי לעצם גזרת הסבל במצרים, כתוב שלוש פעמים בתורה ובנביאים:

3. דברים ד, כ: ויוצא אתכם מכור הברזל ממצרים להיות לו לעם נחלה. מלכים א ח, נא: עמך ונחלתך הם אשר הוצאת ממצרים מכור הברזל. ירמיהו יא, ד: ביום הוציאי אותם מארץ מצרים מכור הברזל.

שעבוד מצרים היה פעולה להסרת שומנים, זאת הייתה התכה באש ורתחת של הפרדת הפסולת מהזהב. כאשר מוציאים מהארמה מתכות יקרות במטרה להכין מהם כלי ברזל, כסף וזהב, מתיכים את המתכת בחום רותח וכך מפרידים את סיגי הפסולת שדבקו במתכת האיכותית.

בני ישראל עמדו בפני שינוי דרמטי שהיה דומה לבריאת העולם מחדש: הם התעתדו להפוך לעם סגולה, ממלכת כהנים וגוי קדוש. בספרי חסידות מובא כי היהודי הוא רמה חמישית בבריאה, מעל דומם, צומח, חי ומדבר. המרחק בינו ובין המדבר הוא כמו המרחק בין המדבר והצומח. שכן מאדם שמשועבד לצרכיו האנוכיים, מתעלה יהודי לחשוב אלוקות ולראות אלוקות.

אבל זה נגד דרך הטבע. ברירת המחדל היא הפוכה ונמשכת למטה. כדי לעבור מטמורפוזת כזו, שינוי צורה כזה, נדרש כאב גדול שמתין ומחבר מחדש. שעבוד מצרים היה "כור היתוך", שהכריח יהודים להקיא את הגאווה, הביטחון העצמי, המחשבה שאדם יכול לסמוך על עצמו או על אחרים ולתלות עיניהם כלפי מעלה. זה היה מסע טירונות שמוציא מהחייל הצעיר את הפינוק וקטנות הדעת.

תורה אור ער, א: מצרים הוא כור הברזל, כמו 'מצרף לכסף כור לזהב' ... שהכור הוא המפריד הסיגים שלא תהיה

שמות רבה ה, כב: 'למה הרעותה לעם הזה' - אמר לפני הקב"ה: נטלתי ספר בראשית וראיתי מעשיהן של דור המבול והיאך נידונו ... ומעשה דור הפלגה ושל סדומיים והיאך נדונו ... אבל העם הזה **מה עשו שנשתעבדו מכל הדורות שעברו?** ואם בשביל שאמר אברהם אבינו 'במה אדע כי אירשנה' (והוא קטנות אמונה) ... אם כן הרי עשו וישמעאל מבניו והם צריכים להשתעבד, ואפילו דורו של יצחק או של יעקב ולא לעם הזה שהוא בדורי?

משה מעלה אפשרות שאולי בני ישראל משלמים את חטאיהם של אבותיהם, אבל מקשה מה הצדק בכך? מה פתאום אנשים צריכים להתמרר על חטאים שאירעו קודם לידתם?

הטענה השנייה היא על אופי הגלות: כיצד "מאז באתי לדבר בשמך הרע לעם הזה?" איך יתכן שבמקום שהגלות תדעך, היא מחמירה מהקל אל הכבד והופכת להיות קשה מרגע לרגע?

מאמר שם אות ג: השאלה הראשונה 'למה הרעות' היא שאלה על כללות הגלות, והלא לא מצאנו חטא שראוי לעונש זה? ואחר כך שאל שאלה שניה - 'ומאז באתי הרע' - היינו למה בסוף הגלות כשמתעורר הגאולה, נעשה הג' לות בתוקף יותר בגשמיות וברוחניות, כמבואר בכתוב 'תבן אין ניתן לעבדיך', וברוחניות גם כן לא היה הסתר אלוקות כזה בהתגברות חוצפה יתירה על משה, לקרוא אותו בשם שקר, כדברי פרעה 'תכבד העבודה על האנשים ואל ישעו כדברי שקר' ...

בהערה! הובאה השלמה מעניינת, לפיה משה מרד בשליחותו ונעלם לשלושה חדשים.

הקב"ה עונה לו בהרחבה, כאמור. בפסוק החותם את פרשתנו מבטיח: **"עתה תראה אשר אעשה לפרעה"**, היינו **שדווקא עתה אחרי הקשחת הסבל, יאיר האור**. עוד ממשיך בפסוקים הבאים הפותחים את פרשת וארא, כי לאבות לא נודע בשם ה' אלא רק בשם אלוקים ואילו **עכשיו עומד להתגלות במלוא כוחו ועצמתו**. מה טמון בתשובה הארוכה והמפורטת הזו?

לבסוף, נזכיר עוד שתי קושיות מפורסמות: גלות מצרים הוכרזה לראשונה ברגע השיא של ברית בין הבתרים. ובאותן דקות התייחדות מופלאות בהן נכרתת ברית נצח שתשרוד את כל גלגולי

1. משה לא רק כאב את הסבל, אלא **מרד בשליחותו ונעלם**. כך מבארים המפרשים את תופעת **שלוש החודשים האבודים בשנת המכות**: הנה ידוע שמשה התחיל את שליחותו בחודש אייר, כמובח מכך שפרעה מצווה אותם לצאת ללקוט תבן בעצמם וזמן הבשלת התבואה הוא בתחילת הקיץ, בחודש אייר. ויציאת מצרים הייתה שנה אחר כך, בחודש ניסן. כך שחלפו **שנים עשר חודשים** מאז הגעת משה עד יציאת מצרים, וכמאמר המשנה בעדיית: "משפט המצרים שנים עשר חודש".

עוד ידוע שכל אחת מהמכות פעלה חודש (שלושה שבועות התראה ושבע מכה), ועוד מוכח מהתורה שמכות חושך ובכורות היו סמוכות זו לזו ואירעו שתייהן בתוך ניסן (כשמכת חושך משמשת רק שלושה ימים). כאן עולה השאלה אם שמונה המכות היתרות התפזרו בשמונה חודשים, לאן נעלמו שלושה חודשים בין אייר לאדר?

משה ברח והתחבא. בכאבו על החמרת הסבל שגרם לישראל, מרד בשליחותו ונכסה לשלושה חודשים.

שיר השירים רבה ב, ט: 'דומה דודי לצבי' - מה צבי נראה וחוזר ונכסה ונראה וחוזר ונכסה, כך גואל הראשון נראה ונכסה וחוזר ונראה. וכמה נכסה מהם? ר' תנחומא אמר: שלשה חדשים. הרא הוא דכתיב: 'זיפגעו את משה ואת אהרן...' [ויאמרו אליהם ירא ה' וישפוט אשר הבאשתם את ריחננו בעיני פרעה לתת חרב בידם להרגנו', ורטנו כלפי משה על הקשחת הסבל ולכן נעלם ונכסה מהם].

תערובת פסולת בכסף וזהב. וכך הוא מצרים כור הברזל, שזיכך את ישראל על ידי קושי השעבוד בחומר ובלבנים, להיות נפרד הרע מן הטוב ויתפרדו כל פועלי און.

מחדש. אור לא נופל על אור, הוא מתבטל בתוכו ונעלם, ולכן כדי לקלוט אור חדש, מוכרחים לסלק את האור הקודם. בדומה לכך, כדי לגדול ולפרוץ דרך בחיים, אנו מוכרחים לשכוח את הפתרונות הקודמים בהם פעלנו עד היום ולהמציא את עצמנו מחדש.

בהערה? הובאה דוגמה משמעותית לכך מחברת גוגל.

אבל רק מעט אנשים מוכנים להמציא את עצמם מחדש, וזאת מהסיבה הבאה: כי בדרך מוכרחים לעבור שלב של **כאוס ואיבוד שיווי המשקל**. כאשר מאבדים את הקרקע היציבה וצועדים לארץ לא נודעת, מוכרחים לעבור שלב ביניים של ערפול חושים. אי התמצאות במרחב החדש כתוצאה מכך שמכלל המדבר יצאנו ולכלל הארץ המיושבת לא הגענו.

שכחנו את גישת התלמוד הבבלי, אבל עוד לא קלטנו בעשר כוחות הנפש את גישת הירושלמי ובתוכם נוצר ערפל ועלטה. כל אחד יכול לחוש זאת בעצמו, כשהוא מתייגע ושובר מוחו להבין דבר חדש, ממאמר חז"ל תמוה ועד להבדיל תרגיל מורכב במתמטיקה: ככל שחודרים לתוך הפרטים, מתרחש פתאום "בלאק אאוט", חושך מוחי שלא מאפשר לראות כלום ולקלוט עוד אינפורמציה.

גרוע מכך: לתוך הערפל עלולים לחדור נחשים ועקרבים שעלולים להסיט מהדרך. ריקנות וספקות פנימיים שמערערים את הרגשת הביטחון, וגם מתחרים חיצוניים שיכולים לנצל את החולשה כדי להשתלט על המרחב שהיה שייך לנו. בהערה? הובאה דוגמה לכך.

הנביא דניאל מתאר שעבר את החוויה המוחית הזו בעצמו:

דניאל ד, טז: אז דניאל אשר שמו ושהעניק לו המלך היה) בלשצר, השתומם כשעה אחת ורעיוניו יבהילוהו. עונה המלך ואומר: החלום ורעיוניו אל יבהילך.

הסיפור היה שהמלך נבוכדנצר חלם את חלומו המפורסם שזעזע אותו לחלוטין. הוא ראה פסל ענק, ראשו מזהב, ידיו מכסף, גופו מנחושת ורגליו עשויות חרס ולפתע נזרקה אבן ומוטטה את המבנה כולו. המלך המבוהל תבע מחרטומיו לפענח את החלום, אבל

היסוד מהותי, אבל דורש ביאור והעמקה. שכן עוד לא ברורות שאר השאלות: למה מבנה השעבוד היה הפוך מהרגיל והכביד ונעשה קשה ככל שהתקרבה הגאולה? מדוע גזרת מצרים מוכרזת דווקא ברגעי האינטימיות של ברית בין הבתרים? כיצד נבין שתיקת אברהם שמקבל הדברים בשלווה, כאילו היו בשורה טובה? ומהי אריכות תשובת הקב"ה "עתה תראה ... ושמי ה' לא נודעתיה להם"? הבה נלמד את הדברים בסגנון מעודן ופוחח עיניים. ניכנס לעניין באמצעות סיפור גמרא מפתיע:

4. כבא מציא פהא: ר' זירא כי סליק לארעא דישראל, צם מאה תעניות כדי שתשתכח ממנו הגמרא הבבלי, כדי שלא תטרוד אותו - **רש"י:** אמוראין שבארץ ישראל לא היו בני מחלוקת ונוחין זה לזה ומיישבין את הטעמים בלא קושיות ופירוין.

מדהים. כמה יהודי מתייגע לזכור ולנצור במוחו את תורת ה', כמו הציווי "השמר לך פן תשכח את ה' אלויןך", ואילו רבי זירא שבר את גופו לחלוטין, עד שצם מאה ימים! כדי לשכוח את דרך הלימוד הבבלי ולסגל את דרך הלימוד הירושלמית, שהייתה ישרה, משותפת וחותרת מיד אל המסקנה.

אבל למה עשה את זה? כאן מלמדת הגמרא את הסוד המשמעותי **למוח יצירתי**. זה אחד הנושאים החשובים כיום בעולם העסקי, איך מסגלים מוח יצירתי ופותרים בעיות בדרך חדשנית ויעילה? העולם שלנו מתקדם ללא הרף ושוקל לחסוך זמן ואנרגיה ולכן אחת השאלות המהותיות היא איך פורצים דרך ומפתחים עיניים חדשות?

הגמרא מציבה את היסוד המרכזי: כדי ללמוד דבר חדש, צריך **לשכוח** את הגישות הקודמות. **לחזור ולהיות לוח חלק שלומד**

2. כיום יודעים שהרעיונות הכי טובים נופלים דווקא **כשלא חושבים עליהם**. כלומר, כשמתרחקים מהנושא שעוסקים בו ומאפשרים למוח לקלוט את הדברים מחדש. חברת גוגל, למשל, העניקה בעבר לעובדיה תכנית שנקראה "עשרים אחוז זמן חופשי". בעשרים אחוז מזמן העבודה הם היו חופשיים לפרויקטים יצירתיים אחרים שאינם קשורים ישירות לפרויקטים עליהם עבדו, שכן הם הבינו שהמוח פועל הכי טוב, במרחק מהנושא עצמו.

ועם זאת, גוגל הסתפקה בזמן חופשי ולא דרשה **ביטול והתאינות מוחלטת** כמובא בפנים. שכן הם מדברים על יצירתיות יש מיש, שהיא בערך ליצירה הקודמת. משא"כ בפנים מדברים על יצירה חדשה לחלוטין, שאי אפשר לעבור מדרגה לדרגה כל עוד נשארים בדרגה הקודמת.

3. לפני כמאה שמונים שנה, התפשטה בבתי היולדות במזרח אירופה מחלה חמורה בשם "קרחת הלידה". היא גרמה לתמותה חמורה של שליש מהיולדות. פיליפ זמלון, רופא נשים יהודי אוסטרו-הונגרי, ערך מחקר מעמיק והגיע למסקנה שהמחלה נגרמת בשל זיהום חיידקי מדבק העובר מהרופאים לנשים וניתן לצמצם את התפשטותו על ידי שהרופאים יחטאו את ידיהם ומכשיריהם בחומר מחטא.

זמלון טען כי המגיפה מתפשטת באמצעות סטודנטים לרפואה, שעובדים בנתיחת גופות של מתים ומעבירים מהם זיהום אל החולים, ולכן הכרח לנקוט בחיטוי מקיף.

למרות שתיאוריית זמלון צדקה בכירור ותמותת היולדות במחלקה שלו צנחה לאפס, רחו הרופאים בווינה את דבריו בזלזול. הוא פרסם ספר עם התגלית, אך ביקורות צוננות שברו את רוחו. ביולי 1865 הוא סבל מהתמוטטות עצבים, אושפז בבית חולים פסיכיאטרי, ולאחר שנהג באלימות, הוכה על ידי אנשי הצוות ומת. כיום, מיותר לומר, שגרת העבודה בבתי הרפואה היא קיום צוואת זמלון.

אבל מה הייתה הסיבה לכך, שהמסד הרפואי כה זלזל בו? הרי הנתונים הברורים היו לטובתו? שכן **אור לא נופל על אור**. אי אפשר לספוג אור חדש, כל עוד תקועים בגישות קדומות. הן ממלאות את הדעה וחוסמות את הראייה. בעוד שזמלון שקע בתוך המחקר ובדרך **ביטול ואיין את כל גישותיו הקודמות**, האחרים באו עם הדעות הקדומות ולא מצאו מקום להכניס אור חדש.

כשהוא ניסה לשחזר באוזניהם, פרח החלום מזיכרונו. רק הרגשת האימה נותרה בו. המלך תבע מהם לנחש מה היה החלום וכשלא הצליחו, הוציא את כולם להורג.

הוא הזעיק את דניאל ותבע לגלות את החלום. דניאל התפלל וביקש לחלום אותו בעצמו והוא אכן חווה אותו. ואז מספר הפסוק דבר מוזר: **"השתומם כשעה אחת ורעיניו יבהילוהו"**. אחרי שהחל להתגלות האור, דניאל חווה שממה מוחית, ערפול מוחלט ובתוך הערפול חווה גם בהלה של רעיונות זרים שחדרו לתוכו. בהמשך השתחרר, קלט את האור לפרטיו ופענח את החלום (לפיו מלכות בכל האדירה עתידה להתמוטט ועמה המלכויות שיבואו אחריה, עד שיבוא אור ה' ויאיר על הארץ).

אם כן, קליטה של אור חדש, מחייבת: א. לשכוח את ההרגלים והגישות הקודמות. ב. לחוות ערפול תוך כניסה של רעיונות מבהילים. עד שבהדרגה מתיישב האור החדש ומושיב על קרקע מוצקה.

בספרי חסידות מובא כי התהליך הזה אינו ייחודי לאדם, אלא קיים **בכל רבדי הטבע, באדם המדבר, בחי ובצומח**: כאשר שותלים גרעין באדמה כדי להקים ממנו אילן נושא פירות, הגרעין נרקב תחילה לחלוטין. גם לפני שהאפרוח מבשיל בכיזה, החלק הפנימי שלה משחיר.

סיבה זהה לכך: אי אפשר ליצור מבנה גדול שלא בערך מהמבנה הקודם - כל עוד עטופים באותו לבוש ופועלים באותן תכונות. חיוני להרוס את המבנה היציב כדי להיפתח ליכולות מסוג אחר לחלוטין.

התוועדות הרבי מלובביץ' תשי"ט ח"ב/197: כלל ידוע הוא, ש'בין יש ליש - צריך להיות אין באמצע'. משל על זה, מגרעין הנזרע בארץ כדי שיצמח אילן נושא פירות, מאחר שהגרעין והאילן הם באין ערוך זה לזה, צריך להיות תחילה ריקבון הגרעין להיות בבחינת אין, ודווקא ע"ז מעורר את כח הצומח שבארץ. כמו"כ הוא בחי, שהתהוות האפרוח מהביצה הוא ע"י סרחון הביצה. וכמו"כ הוא באדם המדבר, שענינו הוא שכל, ורואים במוחש שב- כדי שיומשך שכל חדש מכח המשכיל, צריך להיות תחילה ביטול מציאותו בכל חלקי השכל... והוא עניין אישיתו כשעה חדא.

עד כאן דובר על תהליך יצירה שמתחיל באופן **יזום, מלמטה**, כתוצאה מההחלטה של האדם או גרעין הפרי. עתה נטפס שלב ונגיע אל הנושא המדובר כאן: אור שמתגלה **מלמעלה**, כתוצאה מההתעוררות של ה' כלפינו.

גם כאן מתרחש תהליך דומה: בכל רגע אנו מקבלים שפע מהקב"ה, מה שיוצר שגרה ויציבות בחיינו. אבל לפעמים ה' מחליט לשדרג את הקשר ולהעמיק אותו לרמות חדשות. להאיר אור אלוקי נעלה בעולמות שישדרג את הנוכחות כאן, לסלול קשר נשמתו חדש בין הפרט ובין, או בגשמיות: לזכות אותנו בפריצת דרך בדמות הקמת בית, לידת ילדים, עושה, הצלחה כבירה וכיוצא בזה. וכאן חוזר על עצמו התהליך שהוזכר לעיל - והוא מתחיל כבר **מהקדושה בעצמה**.

ראשית, **סילוק**: ה' אינו מאיר את האור החדש, עד שהוא מסלק את מה שהיה. הוא מתרחק אל תוך עצמו כביכול ועוצר את השפע שמאיר בכל רבדי הבריאה. קודם עוקר את הקיים ורק אז פונה להארה חדשה. הדבר גורם כמובן **לחושך ועקרבים**. אנו חשים בדידות, ניתוק ושממון וצועקים "א-לי למה עזבתני?" איך נותרתי בחושך הולך? גרוע מכך: הערפל עלול להביא להתפרקות של הסדרים הקיימים. לתוך החושך חודרים כוחות שליליים מבפנים ומבחוץ, שמערערים את ההנחות הפשוטות.

וכאן מגיע האתגר העצום: להחזיק בידית ארמון המלך ולזכור כי ההיפך המוחלט הוא הנכון. החושך אינו ניתוק, אלא **ערפל שמרגיש את האור המתקרב**. החושך הוא הכרת הנפש בכך שמהוה חדש וגדול מתחיל ולכן הבניין הקודם אינו רלוונטי עוד. הוא הדרך של הנפש להפעיל את התשוקה והצימאון למים חרשים, כדי ליצור את מלוא הגירוי לקראת מדרגה גבוהה יותר.

למה הדבר דומה? רבי הלל מדמה זאת לרב המלמד תלמיד. הקשר ביניהם זורם והרב מרומם את ידיעותיו של התלמיד. לפתע חש הרב רעיון עמוק ונעלה מבצבץ. הוא מנסה לתפוס את ההארה החדשה, אבל אינו יכול לעשות זאת כל עוד עוסק בשפע הישן. הוא מוכרח לעצור את הדברים, להתרחק מהתלמיד ולהתרכז בתוך עצמו. לקלוט את הרעיון בחכמה, בינה ודעת שלו ולהתיישב בו.

אבל אצל התלמיד, מתרחש תהליך הפוך: הוא חש ריחוק, אימה וחרדה. הרב שלו נטש אותו ומאס בו. ריקנות ושעמום עוטפים אותו ולתוכם חודרים מזיקים מבית ומחוץ. (אם יש תלמידים נוספים בכיתה, שהם פחות מרוכזים מהתלמיד הראשון, הם בוודאי מנצלים את בריחתו של הרב לתוך עצמו, כדי לשבש את הסדר ולהשבית את מהלך הכיתה התקין).

אבל התלמיד המסור אינו מוותר. הוא מביט לתוך פניו של רבו ולפתע רואה את צהיבת הפנים. הוא רואה את האור החדש מתפשט על פניו והוא יודע שרבו גילה משהו, שהקשר ביניהם עומד להשתדרג לרמות חדשות של חיבור והפנמה. התלמיד שוכח את כל מה שלמד קודם, מוסר עצמו לחלוטין להגיונותיו החדשים של הרב ומתעלה בעילוי אחר עילוי.

זאת התשובה של הקב"ה למשה רבנו: "עתה תראה אשר אעשה לפרעה". דווקא גודל החושך מעיד על גודל האור המתקרב. שכן החושך והסבל במצרים הוא אינו עדות שנשטתי אתכם, אלא איפכא מסתברא: הוא איתות לגודל האור המתקרב שהולך לשנות את העולם.

עד עתה דיברתי עם האבות ב"א-ל שדי", בשם אלוקים ושמי ה' לא נודעתי להם. אבל במתן תורה אני עומד להאיר את עצמיות האור האלוקי שתיגע בעצמותו של האדם, ולשם כך נדרש תחילה סילוק והתעלמות האור הקודם. ההסתור האלוקי יוצר בעולם חושך ואפלה שמתבטא בהרגשת הניתוק והריקנות של ישראל. גרוע מכך: אל תוך השיממון הרוחני, פורצת קליפת מצרים והגסות של פרעה שמתבטאת בהפעלת כוח אכזרי כנגד ישראל.

אבל דווקא גודל החושך, מעיד על האור. העובדה שהחושך הולך ומתחזק ולא נחלש כדרכו של עולם, מעידה כי הגלות אינה עונש, אלא תגובה לגודל האור ולמהפכותו. ככל שהאור גדול ומבצבץ יותר, כך הסילוק שבינתיים מעמיק ומתעבה, עד לפריצת האור הגדול.

להתארה אצל עשיר העיר ואמירת ההגדה הולכת ונמשכת והגוי חש שהוא נופל מהרעב. סוף-סוף הגישו את קערת המרור וכל אחת נטל מעט ואכל עם המצה. הגוי היה בטוח שהנה הביאו תבלין יקר שכולם חוסכים בו. הוא העמיס את מלוא הכפית ובלע בשקיקה, אבל החריפות שרפה את הבן הריקה. מתוסכל ומאוכזב קם ממקומו ועזב את הבית.

למחרת פגש את חברו היהודי וצעק "למה רמיתני?". ענה היהודי: "אילו הייתה סבלנות להמתין עוד רגע אחד, היית זוכה לשולחן עורך".

לדברנו, נפרש בעומק כוונתו של רבי נחמן: זה לא שהאור בא במקרה אחרי החושך, אלא **האור הוא סיבת החושך**. כל מהות החושך היא תוצאה מהרגש האור ההולך ומבצבץ, ולכן אחרי החושך בא בוודאי האור, יבוא ויגאלנו בקרוב ממש ויאמר לצרותנו די, כי כבר נחרשה האדמה ונקלט הגשם.

מאמר שם פרק טז: על פי משל הנזכר לעיל [מרב המלמד תלמיד וחווה אור חדש, ומסתלק מהתלמיד כדי להפנים את האור], יובן תשובת הקב"ה למשה רבנו ... מאחר ש[שהחושך הוא מוחלט ו]כעת נהפך לגמרי החיות האלוקי, באופן שדבר ה' שבעשרה מאמרות אינם מאירים כלל למטה, עד ש[פרעה ומצרים] יוכלו להכחיש מציאות אלוקות לגמרי ולכנותו בשם דברי שקר ח"ו. הנה [אדרבה:] זה לך האות **שכבר נתג"ל המוחין החדשים דעשרת הרברות למעלה**, עד שיוקלטו [בכל רבדי הבריאה] בדעת דאצילות ובשבע מידות, ועתה יתגלו למטה בכריאה, יצירה ועשייה באופן שכל הקליפות יאבדו ויתבטלו וביד חזקה ישלחם.

רבי הלל ממשיך לבאר במילים מרטיטות את עובי החשיכה בימינו, שהולכת ומעמיקה מיום ליום. שום חטא אינו מצדיק צורת עונש מוזרה כזו, שהולכת ומחמירה במקום לדעוך בהדרגה. אלא שלא עונש זה, אלא להיפך: העולם חש את האור המתקרב של הגאולה ולכן מתפרק מכל נכסיו, מכל מה שהתרגל לחשוב ולהרגיש. שום דבר בינוני אינו מספק אותו. אכן לתוך הריקנות נכנסים גם מרעין בישין, אבל אנו בטוחים כי תקופת הביניים הזו, תיגמר ברגע אחד ונזכה לאור עולם בקרוב ממש.

מאמר שם פרק כג: ולכן בסוף הגלות הוא תגבורת קליפת האפיקורסות שהוא עניין מלחמת גוג ומגוג [הרוחנית], ומכ"ח חיים מציאות אלוקות לגמרי ... [ואולם] על זה נאמר 'כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות', דהיינו לכשיגיע הסתר אלוקות כזה כמו קודם יציאת מצרים בתוקף עול מלכות ועול דרך ארץ ... זהו סימן שהאור חדש דלעתיד כבר נגלה למעלה ולכן נסתלק הגילוי הקודם לגמרי. ו'עתה תראה' - אראנו נפלאות דסתימא דכל סתימין למטה בראייה חושית, 'ואמר ביום ההוא הנה אלוקיני זה'.

מה בעצם הגישה משנת החיים כאן? עלינו להרכיב משקפיים חדשות על המשברים הפוקדים את חיינו. זה לא שאחרי משבר מופיע תיקון, אלא להיפך: **התיקון הוא סיבת המשבר**. התיקון נוצר עוד לפני הקושי ורק כדי לקלוט היטב את הברכה, יוצר הקב"ה קודם את הערפל. הקושי הוא אינו אויב של ההצלחה, אלא המבוא אליה, לאחר שהנפש חשה את הגילוי המתקרב והמדרגה שעליה לטפס.

אפשר לומר שזאת הסיבה ששוברים כוס בעת החופה ואחר כך מכריזים "מזל טוב". רוצים ללמד את הזוג הצעיר, שחלק מההצלחות של החיים שלהם, יבואו רק אחרי הרגשת ריחוק, ריקנות ושעמום. שם בתוך הערפל והעלטה, מסתתרת ההרגשה של הנפש כי עומק חדש של קשר נגלה.

סיפור מתאים לסיים בו הוא המשל המפורסם שכתב הצדיק רבי נחמן מברסלב, "מעשה ממרור": מעשה בשני קבצנים, יהודי וגוי, שנדרו מעיר לעיר לחפש אוכל. פעם גילה היהודי לגוי כי הערב ליל הסדר ובו אוכלים היהודים מטעמים כמו שלא עולים על השולחן שנה שלמה. צם הגוי כל היום והתכוון לסעודה הנהדרת. נכנסו יחד

כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל
ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי

ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי

להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב

השיעור המלא באתר
haravshneor.co.il